

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

Cilt: 3 | Sayı: 1 | Haziran 2017

[BAÜİFD]

**Journal of Balıkesir University
Faculty of Theology**

Volume: 3 | Issue: 1 | June 2017

ISSN: 2149-9969

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Balıkesir University Faculty of Theology

[BAÜİFD]

Cilt | Volume: 3 Sayı | Issue: 21

Yıl | Year: 2017 Haziran | June 2017

ISSN: 2149-9969

Derginin Sahibi / Owner of the Journal

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi adına Prof. Dr. Muammer ERBAŞ
On behalf of Balıkesir University Faculty of Theology

Editör / Editor

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Editör Yardımcısı / Editorial Assistant

Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK

Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ SAYIN

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Muammer ERBAŞ (Başkan, BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Mustafa KOÇ (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Yunus Emre GÖRDÜK (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Mehmet ÖZKAN (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Doç. Dr. Savaş KOCABAŞ (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Recep ÖNAL (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BAYRAM (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ SAYIN (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Hesham Moahmed Ibrahim MOTOWA (BAÜN İlahiyat Fakültesi, Türkiye)

Sekreteryâ / Secretariat

H. Kübra ÖZUSTA

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi / Executive Office and Correspondence Address

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Dinkçiler Mah. Soma Cad. Merkez/Balıkesir

Telefon: 0 266 249 61 79 • **Faks:** 0 266 239 87 46

E-posta: balikesirilahiyatdersisi@gmail.com

Web: http://www.balikesir.edu.tr

Yayın Türü / Publication Type

Sürelî Yayın / Periodicals

Yayın Periyodu / Publication Period

Altı ayda bir (Haziran-Aralık aylarında) yayınlanır

Published biannually, June – December

Yayıncı / Publisher

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Basım Yeri ve Tarihi / Publication Place and Date

Ankara, Aralık - December 2016

Baskı Hazırlık/Printed by: Detay Yayıncılık, Adakale Sokak No: 14/1-5 Kızılay-Ankara 312.434 0949, e-posta: detayyay@gmail.com

BASKI/CİLT: Bizim Büro Matbaacılık ve Basımevi: 1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1 İskitler-Ankara

Tel: (0312) 229 99 28, Sertifika No: 26649

Bilim Danışma Kurulu / Scientific Advisory Board

Abdurrahman KURT, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Abdülhamid BİRİŞİK, Prof. Dr.
(Marmara Üniversitesi, Türkiye)

Abdülkerim BAHADIR, Prof. Dr.
(Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Türkiye)

Âdem KORUKÇU, Doç. Dr.
(Hitit Üniversitesi, Türkiye)

Ahmet Nedim SERİNSU, Prof. Dr.
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Ahmet ALBAYRAK, Doç. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Ahmet ALİBASİC, Prof. Dr.
Sarajevo University, Bosna Hersek)

Ahmet Saim KILAVUZ, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Ali AYTEN, Prof. Dr.
(Marmara Üniversitesi, Türkiye)

Ali KAYA, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Anja ZALTA, Prof. Dr.
(University of Slovenia, Slovakia)

Banu GÜNER, Dr. Öğr. Üyesi
(Marmara Üniversitesi, Türkiye)

Bedreddin ÇETİNER, Prof. Dr.
(Marmara Üniversitesi, Türkiye)

Cağfer KARADAŞ, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Celil KİRAZ, Doç. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Fahri ÇAKI, Doç. Dr.
(Balıkesir Üniversitesi, Türkiye)

Farid ALATAS, Prof. Dr.
(National University of Singapore,
Singapur)

Fatih TOKTAŞ, Doç. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Fatih YAVUZ, Dr. Öğr. Üyesi
(Balıkesir Üniversitesi, Türkiye)

Habil ŞENTÜRK, Prof. Dr.
(Uşak Üniversitesi, Türkiye)

Hamit ER, Prof. Dr. (İstanbul
Üniversitesi, Türkiye)

Hasan KAPLAN, Prof. Dr.
(İbn Haldun Üniversitesi, Türkiye)

Himmet KORUR, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Hossein GODAZGAR, Prof. Dr.
(Al Maktoum Higher Education
College, İskoçya)

Hüseyin ESEN, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

İbrahim GÜRSES, Doç. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

İlhami GÜLER, Prof. Dr.
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

İsmail SAĞLAM, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

James L. COX, Prof. Dr.
(University of Edinburgh, İskoçya)

Mehmet AKBAŞ, Doç. Dr.
(Artuklu Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet Akif KILAVUZ, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet ALTUNTAŞ, Dr. Öğr. Üyesi
(Bozok Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet BAYYİĞİT, Prof. Dr.
(Balıkesir Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet DİLEK, Dr. Öğr. Üyesi
(Akdeniz Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet EVKURAN, Prof. Dr.
(Hitit Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet ŞEKER, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet YALAR, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Mehmet TÜRKERİ, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Muhammed TASA, Prof. Dr.
(Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Türkiye)

Muhsin AKBAŞ, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Muqtedar KHAN, Prof. Dr.
(University of Delaware, İran)

Murat ÖZKUL, Dr. Öğr. Üyesi
(Balıkesir Üniversitesi, Türkiye)

Musa MUSAİ, Prof. Dr.
(Tedova State University, Makedonya)

Mustafa KARA, Dr. Öğr. Üyesi
(Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye)

Mustafa ÖZEL, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Mustafa ÖZTÜRK, Prof. Dr.
(Marmara Üniversitesi, Türkiye)

Mustafa YILDIRIM, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Orhan YILMAZ, Dr. Öğr. Üyesi
(Bozok Üniversitesi, Türkiye)

Osma MOUSA, Doç. Dr.
(Menoufia University, Mısır)

Ömer DURLU, Prof. Dr.
(Dokuz Eylül Üniversitesi, Türkiye)

Ramazan BİÇER, Prof. Dr.
(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Recep CİCİ, Prof. Dr.
(Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Saffet KÖSE, Prof. Dr.
(Kâtip Çelebi Üniversitesi, Türkiye)

Seyid SHTERİN, Prof. Dr.
(King's College London, University
of London, İngiltere)

Süleyman AKKUŞ, Prof. Dr.
(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Tevfik YÜCEDOĞRU, Prof. Dr.
Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yılda iki kez yayımlanan akademik uluslararası hakemli bir dergidir. BAÜİFD'de yayımlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın dili Türkçe olmakla birlikte diğer dillerde de yazılar yayımlanmaktadır. Yayımlanan yazıların bütün yayın hakları BAÜİFD'ye ait olup yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınmaz. Yazıların yayımlanıp yayımlanmamasından derginin yayın kurulu sorumludur.

İçindekiler

1-3 Editörden

Makaleler

- [*Tefsir*]
Yunus Emre GÖRDÜK
7-41 Tabi'ûn Döneminde Önemli Bir Fakih-Müfessir:
Nâfi' Mevlâ İbn Ömer
(Biyografik Bir İnceleme)
- [*Tefsir*]
Hüseyin YAŞAR
İstanbul'un Fethinin Avrupa'daki Kur'an Araştırmalarına
Etkisi: Nikolaus Von Kues Örneği
- [*Din Psikolojisi*]
Mustafa KOÇ
43-66 Diasporik Yaşamın Psiko-Anatomisi – III: Müslüman-Türk
Göçmenlerin Dinsel Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma
- [*Tefsir*]
Abdullah BAYRAM
67-114 Kur'an ve Sünnetteki Değerler Sistemi Perspektifinden
Tâlim ve Terbiye Metodunun Analizi
- [*Arap Dili ve Belagatı*]
Asem H. A. ABDELGHANY
115-156 Emevî Halifelerinde Tevki' Sanatı

Kitap Tanıtımı

- [*Din Eğitimi*]
157-167 **Süleyman GÜMÜŞ**
Muhammed Âbid el-Câbiri, Arap Ahlakı Aklı

BAÜİFD

- 169-185 Yayın Kuralları
Dipnot ve Kaynakça Gösterimi

Contents

1-3 Editor's note

Articles

- [*Tafsir*]
Yunus Emre GÖRDÜK
7-41 An Important Faqih-Mufassir in the Tabi'un Period:
Nafi' Mawla Ibn Omar
(A Biographical Research)
- [*Tafsir*]
43-66 **Hüseyin Yaşar**
The Effect of Conquest of Constantinople to the Quran
Studies in Europe: Sample of Nikolaus Von Kues
- [*Psychology of Religion*]
67-114 **Mustafa KOÇ**
Psycho-Anatomy of the Diasporic Life-III: A Qualitative
Study on Turkish-Muslim Immigrants' Religious Lives
- [*Tafsir*]
115-156 **Abdullah BAYRAM**
Analysis of Instruction and Education Methods from the
Perspective of Values System in the Quran and Sunnah
- [*Arabic Language and Literature*]
157-167 **Asem H. A. ABDELGHANY**
The Signed Letters of the Umayyad Caliphs

Book Review

- [*Religious Education*]
169-185 **Süleyman GÜMÜŞ**
Mohammed Abed Al-Jabiri, The Arab Moral Mind [Al-aqel
al-akhlaki al-Arabi]

BAÜİFD

- 187-189 Publication Principles
Representation of Footnotes and Reference

Editörden / Editor's Note

Değerli Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BAÜİFD] okuyucuları, Rabbimize şükürler olsun ki Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi olarak her geçen gün Türk Teoloji araştırmalarına bilimsel katkı sağlamanın sevincini yaşıyoruz. Dergimizin beşinci sayısı ile tekrar sizlerin huzurunuzdayız.

2015 yılında 'uluslararası hakemli dergi' statüsüyle akademik yayın hayatına başlayan fakülte dergimiz, başta siz kıymetli okuyucularımız olmak üzere, hakem kurulu, yayın kurulu üyelerimiz ve dergimize akademik çalışmalarıyla önemli katkılarda bulunan akademisyen yazarlarımız sayesinde akademik yayıncılık hayatını devam ettirmektedir.

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin bu beşinci (2017, 3/1) sayısında da Teoloji alanındaki farklı bilim dallarına ait birbirinden değerli akademik ürünleri siz değerli okuyucularımızın hizmetine sunmaya çalıştık.

Bu ilgili sayımızda, her bir akademik ürünün kendi alanında oluşan uluslararası ve ulusal literatürüne önemli katkılar sağlayacağını umduğumuz beş telif makale ve bir kitap tanıtımı olmak üzere toplamda altı (n=6) akademik ürün yer almaktadır.

Yukarıda sözü edilen bu akademik ürünlerden ilk olarak *tefsir* bilim dalında “*Tabi’ün Döneminde Önemli Bir Fakîh-Müfessir: Nâfi’ Mevlâ İbn Ömer (Biyografik Bir İnceleme)*” başlığıyla tefsir bilminde özel bir şöhreti bilinmeyen Nâfi’ üzerine biyografik bir incelemeyi konu alan tefsir uzmanı Yunus Emre Gördük’ün makalesini bulacaksınız. Tefsir alanındaki biyografik çalışmalara katkı sağlamasını umduğumuz Gördük’ün bu çalışmasında, tâbiünden olan İslam bilgilerinin sonraki kuşaklar için ne kadar önem arz ettiğini görmek mümkündür.

İkinci olarak yine *tefsir* bilim dalında tefsir uzmanı Hüseyin Yaşar’ın “*İstanbul’un Fethinin Avrupa’daki Kur’an Araştırmalarına Etkisi: Nikolaus Von Kues Örneği*” başlıklı makalesi yer almaktadır. İstanbul’un fethinin Batı Hristiyanlı-

ğını ciddi olarak endişelendirdiğini vurgulayan makalede, haçlı seferleri döneminden bu yana İslam'ın Avrupa'ya açılımını engellemek isteyen Hristiyanların fetihten sonra Osmanlıların manevî kaynaklarını keşfederek onların ilerleyişine karşı kültürel tedbirler almayı düşündüklerinin altı çizilmiştir. Bu kapsamda fetih sonrası Kur'an konusunda yazılan eserlerden biri ve en önemlisi olan Nikolaus Von Kues üzerine analizlerin yapıldığı makalede, adı geçen bu kitabın 15. yüzyılın ikinci yarısında Batı'nın Kur'an anlayışını ve yorumunu göstermesi bakımından önemli bir örnek olduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca alana ilişkin teorik ve ampirik diğer çalışmalarının yanı sıra son dönemde diaspora psikolojisi üzerine çalışmalarıyla da tanınan din psikoloğu Mustafa Koç tarafından *din psikolojisi* bilim dalında kaleme alınan “*Diasporik Yaşamın Psiko-Anatomisi – III: Müslüman-Türk Göçmenlerin Dinsel Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma*” başlıklı üçüncü makalede de, örneklem grubunda yer alan Müslüman-Türk göçmenlerin “dinsel yaşamları” üzerine elde edilen nitel bulgulara yer verilmiştir. Devam niteliği formatındaki bu araştırma konusuna ilişkin yapılan nitel analizler sonucunda; “(i) dinsel inançlarıyla ilgili olarak (a) Müslüman-Türk göçmenlerin hepsinin Allah inancının yanı sıra (b) ölüm ötesi yaşam inancına da sahip oldukları; (c) fatalist (yazgıcı) bir kader inancından daha çok bireysel sorumluluğu ön plana çıkartan bir kader inancı geliştirdikleri; (ii) dinsel pratikleriyle ilgili olarak ise (a) göçmen katılımcıların hepsinin dua ettiği; (b) hiç namaz kılmayan göçmenlerin namaz kılanlardan daha fazla olduğu; (c) göçmenlerin oruç, zekat, sadaka, kurban, hac ve umre gibi dinsel pratiklere ilişkin birbirinden farklı tutum ve davranışlar gösterdikleri; kısaca, bireyselleşme, çoğullaşma ve kültürleşme gibi faktörlerin de etkisiyle çok-kültürlü diasporik yaşamın, psiko-sosyo-antropo-teolojik içerikli kendine özgü bir ‘Müslüman diaspora dindarlığı’ formu ürettiği” gibi bulgular elde edilmiştir.

Öte yandan yine *Tefsir* bilim dalında “*Kur'an ve Sünnetteki Değerler Sistemi Perspektifinden Tâlim ve Terbiye Metodunun Analizi*” konusunu ele alan dördüncü makale, bir tefsir uzmanı olan Abdullah Bayram tarafından kaleme alınmıştır. Klasik usul tâlim ve terbiye metodunun din öğretimi ve eğitimindeki verimlilik ve motivasyon dinamikleri açısından analizinin yapıldığı makalede,

din öğretimindeki yeni /yenilenmiş yöntem arayışlarına katkılarının Kur'an ve Sünnetteki değerler sistemi ve eğitimi perspektifinden analizi amaçlanmıştır.

Son olarak *Arap dili ve edebiyatı* bilim dalında “*Emevî Halifelerinde Tevki' Sanatı*” başlıklı beşinci makale de, Arap dili uzmanı Asem H. A. Abdelghany tarafından kaleme alınmıştır. Emevî halifelerinin tevki' sanatının ele alındığı makalede, adı geçen bu sanatın bir yönüyle etkili, diğer yönüyle delilli ve ikna edici edebi bir hitap yapan belagat çeşitlerine ışık tutmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca dergimizin kitap tanıtımı bölümünde *din eğitimi* bilim dalında akademik çalışmalar yapan genç akademisyen Süleyman GÜMÜŞ'ün Muhammed *Âbid el-Câbiri'nin 'Arap Ahlaki Aklı'* isimli kitap tanıtımına yer verilmiştir.

Sonuç olarak, dergimizin bu sayısına genel olarak bakıldığında, Türk Teoloji araştırmalarında önemli bir yere sahip olan *'tefsir, din psikolojisi, Arap dili ve belagatı, din eğitimi'* bilim dallarında yazılan toplamda altı (n=6) akademik ürünün yer aldığını görmekteyiz. Adı geçen bu çalışmaların ilgili bilim dallarında önemli birer boşluğu dolduracağını ümit ediyoruz.

Yayın ekibim adına dergi editörü olarak, öncelikle derginin tüm aşamalarında desteklerini esirgemeyen Balıkesir Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Kerim Özdemir'e ve İlahiyat Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Muammer Erbaş'a teşekkür ediyorum. Ayrıca bilimsel çalışmalarıyla dergimize kıymetli katkıları olan akademisyen yazarlarımıza ve yayın kurulu üyelerimize de gönülden teşekkürü bir borç biliyorum.

Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi'nin bu beşinci sayısının (2017, 3/1), başta Türk Teoloji araştırmaları olmak üzere uluslararası alan literatürüne bereketler getirmesini temenni eder, değerli çalışmalarınızı, birikimlerinizi ve manevî desteğinizi beklediğimizi belirtmek isterim.

Altıncı sayımızda buluşmak ümidiyle efendim...

Doç. Dr. Mustafa KOÇ

Editör

[Tefsir]

İSTANBUL'UN FETHİNİN AVRUPA'DAKİ KUR'AN ARAŞTIRMALARINA ETKİSİ: NİKOLAUS VON KUES ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR

ÖZET

İstanbul'un fethi dünya tarihinin önemli olaylarından biridir. Hristiyanlığın ilk başkenti olması ve bin yıldan uzun bir zaman sürecinde başkentlik yapmış olması kentin önemini arttırmıştır. Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesinden sonra Balkanlara açılan Türk nüfusu Bizans'ı site devleti haline getirdi. Hristiyan âlemi Türklerin Anadolu'ya gelişini, özellikle de Balkanlara açılımını kendilerine tehdit olarak algıladı. İstanbul'un fethi Batı Hristiyanlığını ciddi olarak endişelendirdi. Haçlı Seferleri döneminden bu yana İslam'ın Avrupa'ya açılımını engellemek isteyen Hristiyanlar fetihten sonra Osmanlıların manevî kaynaklarını keşfederek onların ilerleyişine karşı kültürel tedbirler almayı düşündüler ve Kur'an'a yöneldiler, onu anlamaya ve yorumlamaya ve tenkidini yapmaya başladılar. Fetih sonrası Kur'an konusunda eserler yazdılar. Bunlardan birisi ve en önemlisi Nikolaus Von Kues'tir. Günümüzde de ilgi gören kitabı on beşinci yüz yılın ikinci yarısında Batı'nın Kur'an anlayışını ve yorumunu göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İslam, Kur'an, Hristiyan, Avrupa, İstanbul.

* Prof. Dr.; Uşak Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dekanı, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi,
[e-posta: huseyin.yasar@usak.edu.tr]

ABSTRACT

The Effect of Conquest of Constantinopolis to the Quran Studies in Europe: Sample of Nikolaus Von Kues

The conquest of Istanbul is one of the most important events of history. Being the first capital of Christianity and continuing over thousand years as a capital increased the importance of Istanbul. After Anatolian was conquered by Turks, the Turks who spread Balkans, made Byzantine a city-state. The Christian World took the reaching of Turks to Anatolian and the spreading to Balkans as a threat. The conquest of Istanbul worried the west Christianity. After the Crusade period, the Christians, wanting to hinder reaching of Islam to Europe, explored the spiritual sources of Ottoman's and planned to take cultural measures. They tended to Quran and tried to understand, to interpret and criticize it. Following conquest, they wrote achievement about Quran. One of the most important writer of them is Nikolaus Von Kues. His work, which draws attention at the second half of fifteenth century, is important in the point of revealing the consideration and comment of West about Quran.

Keyword: Islam, Quran, Christian, Europe, Istanbul.

Giriş

İslâm dünyası ile Hıristiyan dünyası arasındaki ilişkilerin temelini Hz. Peygamber devrine kadar götürebiliriz. Ancak İslam Hıristiyan ilişkilerinde en hassas noktayı misyonerlik çalışmaları oluşturduğunu unutmamak gerekir. Haçlı Seferlerinin kültürel kolu olmasının yanında misyonerlik, Batılılarca Kur'an'a karşı sürdürülen tenkit ve itirazların koordineli bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Hıristiyan Batının iki büyük tarikatı olan Franziskan¹ ve Dominikan² tarikatları aracılığıyla başlatılmış olan misyonerlik, hala güçlü bir şekilde devam etmektedir. Malazgirt zaferi ile Türklerin Anadolu'ya gelmesi dünya tarihini değiştiren olayların başlamasına sebep olmuştur. Kıtalar arası köprü olan

¹ Assisili Aziz Francesco tarafından 24 Şubat 1209 tarihinde kurulan temelinde zühte dayanan bu tarikatın kurucusu dünya çapında misyonerlik faaliyetlerini taraftarlarına emretmiş, onlar da bu emri kutsal bir görev olarak kabul etmişlerdir. Halen bu tarikat Hristiyanlığın en güçlü ve en büyük tarikatlarından biridir. Meydan Larousse, 7 / 264 – 265.

² Aziz Dominicus tarafından 1215 tarihinde kurulan cathar tarikatıyla mücadele amacını güden zahitiğe dayalı bir tarikattir. Meydan Larousse, 5/465.

Anadolu Selçuklu egemenliğini benimsedikten sonra orta Asya'dan gelen yeni göçmenleri Balkanlara aktarma görevini üstlenmiştir. Osmanlı döneminde Balkanlara yerleşen Müslüman nüfuz Bizans'ı, yani dönün Doğu Roma'sını, sadece İstanbul ile sınırlı bir site devleti olmaya mahkûm etmiştir. Bu durum İmparator Manuel II Palaiologos'u (1391-1425) Osmanlı'ya karşı yeni bir Haçlı Seferi hazırlamak için harekete geçirdi. İmparator amacını gerçekleştirmek için Venedik üzerinden Paris ve Londra'ya kadar gitmiş olmasına rağmen somut bir başarı elde edemedi. Ankara Savaşının sonucu hem Bizans hem de Batı Hıristiyanlığı için büyük umut olmuştur. Zamanla Osmanlı tehlikesinin geçmediği anlaşılınca imparator Manuel II Palaiologos 1418 yılında Konstanz'da toplanan Katolik Konsil'e bir heyet göndererek Hristiyan birliğinin kurulması talebinde bulundu. Böylece 1422 yılında Türklerin İstanbul'a yapacağı hücum engellenmiş oldu. İkinci Viyana kuşatmasına kadar Türk tehlikesi Hristiyanlığı tehdit etmeye devam etti. Bu şartlar altında İstanbul'un fethi, Hristiyanlığın Doğudaki merkezinin düşman gücün eline geçmesi anlamını ifade ediyordu.

a. İstanbul' un (Constantinopolis) Kültür Mirası

Fethi derinlemesine anlayabilmek için Konstantinopol'un yani bizim İstanbul'un Hristiyanlar açısından anlamını bilmemiz gerekmektedir. Bu bilinmeden fetih sadece bir şehrin Müslümanlar tarafından elde edilmesi şeklinde anlaşılır ki, bu yeterli bir anlama değildir. İstanbul adı, "Konstantinopol" isminin Türkçe söylemi olduğu herkesin malumudur. Roma imparatoru Konstantin ülkesindeki Hristiyanların gücünü görünce 312 yılında Hristiyanlığı tanıdıktan³ sonra yaptığı en önemli iş, başkenti Roma'dan İstanbul'a taşımak olmuştur. Bu kararda siyasî, askerî ve dini gerekçelerin etkileri olabilir. Ancak bizi ilgilendiren dinî gerekçelerin neler olabileceğidir. Konstantin imparator olarak Roma devletine yeni bir düzen vermek istediği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı öncelikle başkenti değiştirme kararı almış; kendi adını taşıyan "Yeni Roma", yani Konstantinopol eskinin iz düşümü olarak, Roma gibi yedi tepe üzerine

³ Orstrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, (çeviri: Fikret Işıltan), Ankara, 1981, s. 49.

kurulması planlanmış; İstanbul'un yedi tepesi Roma'nın naziresi yapılmıştır.⁴ Eski Roma'dan daha dindar, daha saf, dinlerin çıkış kaynağı olan Ön Asya'ya, Helen kültürüne daha yakın bir mekân arz etmesinin yanında⁵ Kostantınopol, yeni dinin tüm sembollerini, anlamlarını, sanat ifadelerini en temiz anlamda karşılayabilecek bir mekânda inşa edilmiştir. Ayrıca Roma'nın güçlü ekonomik kaynaklarına daha yakın, Asya ile Avrupa'nın köprüsü olan bir coğrafyada kurulmuştur.⁶ Devlet ile Hristiyanlığı birleştirip, hem siyasî hem de dini bir lider olarak kendini kabul ettiren Konstantin, dünyayı yeni bir tasarımla değiştirecek çok önemli bir kararla Hristiyanlığı devlet yapmıştır.⁷ Ama o, gerçek bir Romalı olarak olaylara sürekli pragmatist bakabilmeyi başarmış; Hristiyanlığı sadece politik amaçlar için elverişli olduğu zaman öne çıkarmıştır. Aynı politikayı takip eden İmparatorlar taşıdıkları pagan unvanı, 382 yılına kadar devam ettirmişlerdir. Hristiyanlığın özüne aykırı bu unvanı "Pontifex Maximus/Pagan Baş Rahip"liğini⁸ kaldırması mümkün iken, kaldırılmamıştır. Ancak unutulmaması gereken bir nokta, yeni kurulan şehirde halkın çoğunluğu Yunanca konuşmasına, Latince konuşanlar azınlıkta olmasına rağmen kuruluşundan yıkılışına kadar halk ve imparatorlar kendilerini hiçbir zaman Yunanlı hissetmemişler, Roma imparatoru olarak adlandırmışlar, Roma mirasına hayranlık ve saygı duymuşlardır.⁹ Bundan dolayı Bizans, Grek antik kültürünü koruyan bir hazine olmuş, bu kültüre ulaşmak isteyenler Bizans'a başvurmuşlar¹⁰ ama hanedanlar Romalı kalmışlardır.

⁴ Tokalak, İsmail, *Bizans – Osmanlı Sentezi*, İstanbul, 2006, s. 63.

⁵ M.G. S. Hodgson, *İslam'ın Serüveni (Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç ve Tarih)* –Çeviri: Heyet-İstanbul, 1993, 1/73.

⁶ Tokalak, s. 62.

⁷ Orstrogorsky, s. 44.

⁸ Grek tanrısı poseidon/neptunus denizlerin ve nehirlerin tanrısı olup onun rahipleri "köprü yapanlar" olarak bilinirdi. Başrahibe "pontifexmaximus" adı verilir, seçimle gelirdi. (Yamauchi, Edwin, *Kilise Tarihi*, 74.) Bu gelenek aynen korunarak günümüz papalarına da uygulanmaktadır:

⁹ Tokalak, s. 63.

¹⁰ Orstrogorsky, s. 1.

Hristiyanlık devlet gücünü Konstantin sayesinde kullanarak pek çok dini uygulamayı başlatmıştır. Bu uygulamalar dinin kendi yorum ve ihtiyaçlarından değil imparatorun ve yeni yerleşim mekanınının kültür ve inanç elemanlarından emaneten alınmışlardır. Richard A. Todd, “Kilise Tarihi” isimli kitapta yazdığı “Konstantin ve Hristiyan İmparatorluğu” başlığı altındaki bölümde “Hristiyanlık ve Putperest Gelenekler” adıyla Hristiyanlığın benimsediği müşrik gelenekleri sayıp dökmüştür. “Hristiyan kilisesinin birçok putperest düşünce ve simgeyi devraldığını” açıkça belirtmiştir. Özellikle Noel kutlamalarının tamamının pagan kültüründen geldiğini, güneşe tapınmanın miladi beşinci yüzyıla kadar devam ettiğini belirttikten sonra, “Bakire Meryem Kültü”nün rahiplere tapınma, mum yakma âdetinin pagan geleneğinin devamı olduğunu belirttikten sonra, yürekli bir şekilde ifade etmiştir ki “putperest ayinlerin din bahanesiyle kiliseye sokulduğunu görüyoruz” itirafını yapmaktan çekinmemiştir.¹¹

İstanbul'un fethine gözyaşı döken Roger Crowley yeni imparatorluk başkan-tini ve Ayasofya'yı anlatırken yaptığı tasvirler oldukça dikkat çekicidir: Bizans sadece Roma İmparatorluğunun son varisi değil, aynı zamanda ilk Hristiyan uluslardan biridir. Başkent Konstantinopolis daha temelleri atılırken cennetin bir eşi, Mesih'in zaferinin bir bildiri olarak düşünölmüş ve İmparatoru Tanrı'nın yeryüzündeki vekili sayılmıştır. Hristiyanlık şehrin her yerinde kendini gösterip, caddeler, sokaklar, kiliselerin ve binaların her cephesi yeni dinin ihtişamını olanca cömertliğince sergiler olmuştu. Kent Kutsal topraklardan derlenmiş ve Batı'daki Hristiyanlar tarafından gıpta ile bakılan Hristiyanlık yadigarlarının bir deposu haline gelmiştir. Hz. Yahya'nın başı, Hz. İsa'nın çarmıhta başına giydirilen dikenli taç, Haç'ın çivileri ve İsa'nın ilk defnedildiği mezardan gelen taş, havarilerin hatıralarını taşıyan eşyalar ve kendisinden mucizeler umulan objeler, mücevherler, pek çok malzeme Meryem ananın himayesi altındaki şehirde koruma altına alınmıştır. Kentin merkezinde demirlemiş fevkalade büyük bir gemi gibi duran ulu HagiaSophia/Ayasofya kilisesi Justinianus tarafından sadece altı yılda inşa ettirilmiş ve 537'de adanmıştır. Geç antikitenin en

¹¹ Richard, A. Todd, Konstantinus ve Hristiyan İmparatorluğu, Kilise Tarihi, (Çeviri: Sibel Sel-Levent Kınran), İstanbul, 2004, s. 142-144.

olağanüstü yapısı, büyüklüğü sadece kendi ihtişamıyla uyuşabilecek bir bina idi, Hagia Sophia. Büyü gücüyle havada durur gibi algılanan kubbesi, görenler için anlaşılmas bir mucize idi. Prokopius'un ifadesine göre, altındaki mekân taş duvarlar üstünde duruyor gibi değil, cennetten asılarak sarkıtılmış gibi örterdi. (...) Bir yabancı mabedi tarif ederken şöyle demek zorunda kalmış: Cennette mi, yoksa yeryüzünde mi olduğumuzu anlayamadık. Dünya yüzünde öyle bir ihtişam ve güzellik olmadığından o şeyi nasıl tarif edeceğimizi bilemez haldeydik. Tek bildiğimiz Tanrı'nın orada insanlar arasında ikamet ettiği idi.¹² Konstantinopolis Hristiyanlar için manevî değerlerle donatılmış Hıristiyanlığın ilk dini, siyasi başkenti olmuştur. Fetih de bu çerçevede anlaşılmalıdır. Böyle önemli bir dini merkezin elden çıkmasının Batı dünyasını etkilememesi mümkün değildi.

b. Avrupa'da Kur'an Araştırmalarının Başlaması

İspanya'daki Endülüs İslam Devletinin 11. yüzyılda parçalanması İspanya'nın kuzeyinde küçük Hristiyan devletlerin oluşmasına sebep olmuştur. 1085'te Tuleytula şehrinin Müslümanların elinden çıkması bu küçük devletlerin mücadelesini adeta taçlandırmıştı.¹³ Tuleytula'nın Müslümanların elinden geri alınması Avrupa'da İslam kültürünün ve ideolojisinin tanınmasına, İslam'a karşı fikri mücadelenin başlamasına, başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere İslami eserlerin Latinceye çevrilmesine de sebep olmuştur. İslami kültür çevresinde doğup büyüyen ve Arapça konuşan pek çok Yahudi, Müslümanlarla beraber bu şehirde yaşıyordu. Onlar şehrin düşmesinden sonra da burada hayatlarını sürdürmeğe devam ettiler. Tuleytula'nın ileri görüşlü Başpapazı Raimund bu fırsatı değerlendirme için bir tercüme okulu kurdu¹⁴ ve Hristiyan bilginleri Tuleytula'nın zengin kültür ortamından yararlanmaya davet etti. Bu çağrıya uyanlardan biri de Petrus Venarabilis oldu. O, 1143 yılında İspanya'yı ziyaret ettiği zaman papaz Raimund'un tercüme planlarını gördü ve ona bu konuda

¹² Crowley, Roger, 1453 Son Büyük Kuşatma, (Çeviri: Cihat Taşcıoğlu), Ankara, 2006, s. 20–21.

¹³ Watt, W. Montgomery, Der Einfluss des Islâm auf das europäische Mittelalter, (Übersetzung von Holger Fliessbach), Berlin, 1988, 51.

¹⁴ Gleis, Reinhold, Petrus Venarabilis, Schriften Zum Islâm Altenberge, 1985, XV.

yardımcı oldu. Bu okulda Pamplono başpapazı olan İngiliz asıllı Keton'lu Robert ile Dalmatia (Dalmaçya)lı Hermann beraberce Arapça astronomi ve meteoroloji eserlerini Latince'ye tercüme ediyorlardı.¹⁵

Cluny manastırının başpapazı olan Petrus Venerabilis, Kastilya imparatoru Alfonso VII. tarafından yapılan destekle¹⁶ İslam ilahiyatına ait bazı kitapları ve Kur'an-ı Kerim'i tercüme etmeleri için büyük miktarda para karşılığında bu iki mütercimi görevlendirdi.¹⁷ İslam'a karşı fikri bir mücadele başlatmak isteyen Petrus'un bunu yapabilmesi için Kur'an-ı Kerim ve İslami kaynakları tanıması gerekiyordu. Bundan dolayı yüklü bir ödeme yapmaktan çekinmedi.¹⁸ Kur'an'ın tercümesi 1143 yılının temmuz ayında bitirildi.¹⁹ Daha sonra Avrupalılar üzerinde büyük bir etki yapan, İslâm'ın yanlış değerlendirilmesine, Kur'an'ın çarpıtılmasına yol açan bir tercüme olmuştur. Kur'an'ın düzeni Robert tarafından değiştirilmiş, yüz on dört sure yüz yirmi üç sureye çıkarılmıştır. Batıda yapılan bu ilk çeviriden sonra başka çeviriler yapılmış olmakla birlikte, Kur'an araştırmalarının başlaması görev amaçlı bu çeviri ile başlamıştır ve devam etmiştir.

¹⁵ Glei, XIII

¹⁶ Cardini, Franco, Avrupa ve İslam, (Çeviri: Gürol Koca), İstanbul, 2004,102.

¹⁷ Pfannmüller, Gustav, Handbuch der İslâm-Literatur, Berlin Leipzig, 1923; 41, 213; Megerlin, David Friedrich, türkischeBibel, oderdes Koran, Frankfurt am Main, 1772, 11; Southern, Richard W. , DasİslâmbilddesMittelalters, Stuttgart, 1981, 30; Watt, 63.

¹⁸ Glei, XIII, XVIII.

¹⁹ Glei, XVI; Paret-Rudi, Der Koran, Darmstadt,1974,12; Gätje, Helmut, Der Koran (ÜbersetzungvonRudiParet), Darmstadt, 1974, 34; Watt, 74; Pfannmüller, 213; Venerabilis, Petrus, Schriften zum İslâm, (ÜbersetzungvonReinholdGlei), Altenberge, 1985,55; Paret, Rudi, Arabistik undİslâmkunde an deutschenUniversitäten (DeutscheOrientalistenseitTheodorNöldeke), Wiesbaden, 1966, 2- 7; Schweigger, Salomon, AlcoranusMahomaticus, Nürnberg, 1616, VI; Gätje, 34.;Hagemann, Ludwig ChristentumContra İslam, Darmstadt, 1999, 29-33.

1143 yılında yapılan tercüme dört yüz yıl sonra 1543 yılında Martin Luther'in²⁰ teşvikiyle Basel'de Theodor Bibliander tarafından matbaada basılıp piyasaya sunulmuştur.²¹ İlk Latince Kur'an tercümesi, bundan sonra yapılan İtalyanca, Almanca ve Flamanca Kur'an tercümelerinin kaynağı olmuştur. Böylece Avrupa insanının kafasında İlk İslam imajının yerleşmesinde ve şekillenmesinde en büyük rolü bu tercüme oynamıştır. Nikolaus Von Kues'in güvendiği birinci kaynak bu çeviridir.

c. Nikolaus Von Kues'in Hayatı ve Görevi

Kur'an'a karşı tenkit edebiyatında önemli bir yere sahip olan Nikolaus, zengin bir tüccarın oğlu olarak 1401 yılında Almanya'nın Kues an der Mosel şehrinde dünyaya gelmiş, laik bir ailenin çocuğu olduğu halde kilisenin üst makamlarına kadar yükselebilmiştir. İlköğrenimine Hollanda'nın Deventer şehrinde başladı. Heidelberg Üniversitesinde güzel sanatlar okuduktan sonra, İtalya'nın meşhur Padua Üniversitesi'nde hukuk okuyup 1423 yılında hukuk doktoru olarak mezun oldu. İtalyan hümanistlerle tanışıp, onlarla samimi arkadaşlıklar kurdu. Gelecekte Nikolaus üzerinde etkili olacak olan bu arkadaşlarıyla felsefe, matematik ve astronomi alanlarında müzakerelerde bulundu. 1425 yılında Köln'e gelen Nikolaus, buradaki üniversitede ilahiyat okudu. Ünlü Dom Kilisesinin kütüphanesinde ve diğer Alman, Fransız arşivlerinde gizli kalmış hukuk metinleri üzerinde çalıştı ve onları yayınladı. Bu yayınlar sayesinde meşhur oldu. Burada İslam'a karşı büyük bir misyonerlik hareketini başlatan RaimundLullus'u (ö.1316) tanınması İslam ve Kur'an karşıtlığının temeli oldu. Lullus'un düşünceleri ve çalışmaları ona büyük heyecan verdi. Kendisine hukuk profesörlüğü teklif edilmesine rağmen o bunu reddetti. Bir sene sonra 1432 yılında toplanan Katolik gelenekte büyük bir yere sahip olan Basel Konsil'inde resmi üye oldu ve inanç sorunları komisyonu üyeliğine seçildi. Buradaki çalışmalarında Kilise politikasıyla ilgilenmek zorunda kaldı. Doğu Roma'ya, Bizans'a ve Yu-

²⁰ Pfanmüller, 147.

²¹ Weil, Gustav, Historisch-kritische Einleitung in den Koran, Bielfeld, 1844 XVIII; Gätje, 34; Megerlin, 11; Pfanmüller, 213.

nan Kilisesine elçi olarak gittiğinde tarih 1437 yılını gösteriyordu. Bu yolculuk esnasında Doğu Roma kilise çevreleriyle tanıştı. Yunan ve Doğu Roma problemlerini yakından tanımış oldu. Zamanın kilise politikasında çok önemli işler üslendi. İslam karşıtlığı için iş birliği yapacağı arkadaşlarıyla buluşup tanıştığı Konsil tartışmalarında aktif rol aldı. 1448 yılında papalık nezdinde kardinallik rütbesine yükseltildi. Ayrıca papa Nikolaus V. onu Brixen piskoposu olarak tayin etti. Almanya'nın tüm bölgelerini dolaşarak kilise ve manastırları denetledi; onları yeni bir düzene soktu, reforma etti. Fakat bu çalışmalarla başı derde girdi. Yeni yapılanmalar, eyaleti idare eden dükler tarafından kabul edilmedi. Bir defasında Brixen dükü onu ordusuyla kuşatarak reformlarına engel oldu. O da Roma'ya dönmek zorunda kaldı. Nikolaus bundan sonra artık reform çalışmalarına ara verdi ve papanın sarayında yaşadı. Sadece Brixen metropoliti olmakla yetindi. Bununla birlikte yine de aktif hayatını yaşamaya devam ederek pek çok arkadaşı ve bilim adamı ile olan ilgisini devam ettirdi. Türk ordusunun Venedik donanmasına açtığı savaşta, donanmayı desteklemek için papa Pius II'nin (1458-1464) açtığı haçlı seferine katıldı.²² Bu savaş esnasında 63 yaşında 11 Ağustos 1464 yılında öldü. Kalbi cesedinden alınarak doğduğu şehir olan Kues'e getirilip gömüldü. Hayatta iken kendi memleketinde vakıf kurup orada bir hastane ve bir de kütüphane kurulmasını sağladı. Nikolus Von Kues büyük bir kilise politikacısı, piskopos ve reformcuymdu. On beşinci yüzyıl kilise tarihini yazdı. Onun çalışmaları gittikçe etkisini gösterdi yeni anlayışların ve gelişmelerin kapsamını açtı. Düşüncelerinin 19. yy.da fark edilmesinden sonra üzerinde geniş araştırma ve yorumlar yapıldı. Hakkında büyük bir edebiyat oluştu.²³

²²Bizim kaynaklarımızın bildirdiğine göre papa II. Pius Batı Hristiyan devletlerinin de desteğiyle İstanbul'un Fethinden sonra Osmanlılar aleyhine bir Haçlı Seferi planlamaktaydı. Osmanlı Devleti ise Arnavutluk kralı İskender Bey ile başı dertte idi. Hristiyan Batı Papalık ve Venedik Devleti onu Osmanlılara karşı her fırsatta desteklemekteydi. Fatih, aslen Arnavut olan Balan Paşayı İskender Bey üzerine gönderdi. Balaban Paşa İskender Bey'e 9 Ağustos 1464 yılında ağır bir zayıat verdi. (Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Büyük Osmanlı Tarihi, 7. Baskı, 2 /68.)

²³Schaber, Johannes, Biographisch- BiblioioraphischeKirchenlexikon, Herzberg 1993, 6/889-909.

d. İstanbul'un Fethinin Kur'an Araştırmalarına Etkisi

İstanbul'un fethi dünya tarihinin önemli olaylarından biri olduğu pek çok tarihçi tarafından kabul edilmektedir. Fetih Batı açısından her şeyi değiştiren bir olay olarak algılanmıştır.²⁴ Dinler arası ilişkiler bakımından da fethin derin bir anlam taşıdığı ortadadır. Fetih; dini, askeri, ekonomik ve psikolojik yönlerden Batı'yı etkilediği gibi, Constantinopolis gibi Roma'nın da fetih projesi içine alındığı haberleri Hristiyan dünyasının uykularını kaçırmıştır. Papa Pius II. tarafından 1459 yılında Mantua Konsil'inde yapılan ateşli konuşma, Batı'nın ruh haletini anlamak bakımından önem arz etmektedir. Papa konuşmasında, Hristiyanlığın, Hristiyan dini değerlerinin, din adamlarının ayaklar altında çiğnendiğini, tahrip edildiğini, hakarete uğradığını bildirdikten sonra konuşmasına devam etmektedir: “ Mehmet, zafer ya da top yekûn yenilgi olmadan asla silahını bırakmayacaktır. Kazanacağı her zafer, Batı'nın tüm prensliklerini eline geçirene, Mesih'in İncilini yok edene ve sahte peygamberinin yurasını tüm dünyaya dayatana dek bir sonrakine atlama taşı olacaktır.”²⁵ Hristiyanlık değerlerinin korunma mekânı olan Constantinopolis fethi Hristiyanlığın mağlubiyetinin sembolü anlamını taşıyordu. Bundan dolayı İslam'a karşı çare aranması gerekiyordu. Haçlı seferleri döneminde olduğu gibi yine çok sert, şiddetli bir yayın ve eleştiri hücumu başladı. Fetih haberini alır almaz Nikolaus kalemi eline almış ve JohannesvonSegovia'ya bir mektup yazarak karşı tedbirlerin ne olabileceğini sormuştu. Tam bir yıl sonra 24 Aralık 1454 günü Nikolaus'a gelen cevapta yazılanlar şunlardı: “Muhammed'in mezhebini mağlup etmek için savaştan çok barışçı yollar denenmelidir.” Bu tavsiyeye karşılık Nikolaus da mukabil cevabında şunları yazmıştır: “Ben de sizinle aynı görüşte olduğumu bildiririm.”²⁶

İstanbul'un fethinden sonra yazılan reddiyeci eserleri on beşinci yüz yılla sınırlandırmak kaydıyla belirlemek istiyoruz:

²⁴ Crowley,308.

²⁵ Roger Crowley, 310-311.

²⁶ Hagemann, Ludwig, Der Koran in Verständnissund Kritik Bei Nikolaus Von Kues, Frankfurt am Main, 1976, 11-12.

1-Ryckel'li Dionysius Carthusianus²⁷un yazdığı "*Contra Alchoranum = Wider den Alkoran = Kur'an'a Tenkitler*"²⁸; Fetih yılında yazılan ilk kitap olma özelliğini taşıyan bu reddiyenin amacı, Müslümanların Hristiyanlaştırılmasından başka yapılacak bir şeyin olmadığını anlatmaktır. Kitabın kaynağı yine Toledo Külliyyat ile sözlü gelenekten alınan bilgilerdir. 1533 yılında basılan eserde işlenen temel, konu Kur'an'ın reddi, teslisin ve Hristiyanlığın gerçek olduğunun anlatılmasıdır.²⁹

2-Dominikan Kardinal Torquemada'lı Johann'ın 1460 yılında yazdığı "*Yalancı Peygamber Muhammed'in Temel Sapkınlıklarına ve Türklere veya Müslümanlara Tenkit*" kitabı 1481 Basel'de birinci baskısından sonra pek çok kez basılmıştır.³⁰

3-Nikolus Von Kues'in yazdığı kitap fetihten sonra yazılan, devrin şartlarını, düşüncelerini yansıtmaya bakımından önemlidir. Adı geçen eserin yazılmasında ciddi pay ise Johannes Von Segovia'ya aittir.

4-Alfons de Spina (ö.1491), Yahudilikten Hristiyanlığa dönmüş, Fransiskan tarikatına mensup bir papaz olarak Yunanistan'da görevi yapmış, İslam ve Yahudiliğe karşı beş bölümden oluşan bir kitap yazmıştır.³¹

5-Johannes Andreas, Güney İspanya'da 1487 yıllarında Müslümanların Hristiyanlaştırılmasında görev alan bu zat, önce bir Kur'an çevirisi yapmış sonra "Muhammed Mezhebine Reddiye" adıyla bir kitap yazmıştır. Bu kitap daha sonra İtalyanca, Latince ve 1598 yılında da Almancaya çevrilmiş, 18 yy kadara büyük itibar görmüştür. İçerik olarak İslam'ın tüm değerlerini ve inanç esaslarını tenkite yönelik bir çalışmadır.³²

²⁷ Dionsius, skolastik ve mistik bir Katolik din adamıdır. Almanya'nın Belgisch- Limburg'ta 1402 yılında doğdu ve 1471 yılında Römond'da öldü. Köln'de ilahiyat okudu, 1451-1452 yıllarında Nikolaus Von Kues ile bir seyahate katıldı. Ondan çok etkilendi. Kendine has bir tarikat anlayışı vardı.

²⁸ Cardini, 197; Pfanmüller,144.

²⁹ Hagemann, Ludwig, Der Koran in Verständnissund Kritik Bei Nikolaus von Kues, 51-52.

³⁰ Pfanmüller, 144.

³¹ Pfanmüller, 144.

³² Pfanmüller, 145.

6-Hieronymus Savonarola, (ö. 1498) yazdığı “*Haçın Zaferi*” adlı kitapta Hristiyanlığı övdükten sonra Kur’an’a karşı alaycı, Hz. Peygamberi aşağılayıcı söylemler kullanmıştır.³³

7-Marsilius Ficinus (ö.1499), Floransa’da Platon Akademi’sinin de kuruculuğunu ve başkanlığını da yapmış, “Hristiyanlık Dininden” adlı 1474 yılında 12 ciltten oluşan bir kitap yazmıştır. Adı geçen kitapta Kur’an’a ve Müslümanlara yönelik tenkitlerini sıralamıştır. Hz. İsa’nın mucizevi bir şekilde doğumunu ve ona verilen mucizeleri kabul eden Müslümanların Hristiyanlığı kabul etmemelerini tenkit etmiştir.³⁴

Devrin tenkit teorisini geliştirip yönlendiren Johannes Von Segovia³⁵ (ö.1464), Salamanca Üniversitesi profesörlerindedir. Zamanın papasına rağmen kardinal seçilip Basel Konsil’i üyeliğine kadar yükselbilmiş; Konsil çalışmalarına önemli katkılar yapmıştır. İspanya’nın eski ve önemli bir üniversite şehri olan Salamanca’dan gelen Johannes von Segovia Müslümanları yakından tanınması karşı mücadeleyi başlatma ve yönlendirmede onun için avantaj olmuştur. İslam’a karşı kin ve intikam hisleriyle dolu olduğunu tahmin etmek zor değildir. Ancak kapıda bekleyen ölümcül tehlikeyi bertaraf edebilmek için çareler arıyordu. Daha sonraki hayatı bir Papa muhalifi olarak inzivaya çekilip İslam tehlikesine karşı neler yapılabileceği konusunda kafa yormak olmuştur. Avrupa’nın önünde önemli bir tehlike olarak algılanan İslam’a karşı manevî bir mücadele gereğine inanan Johann, 1458 yılından itibaren beş yıl inzivadan ayrılmadan İslami gelişmelere karşı köklü çözümler aradı. Sonunda Kur’an’ı tercüme ederek bu konuda önemli bir katkı sağlayacağını düşündü. Ancak Kur’an tercümesi daha önce yapılmıştı. Petrus Venerabilis’in çevirisi onun için yabancı değildi. Fakat o bu tercümeye tenkitler yöneltmekteydi. Öncelikle ilk Latince tercüme İslami terminolojinin yerine Hristiyan terimlerini yerleştirmiş,

³³ Pfanmüller, 145.

³⁴ Pfanmüller, 145.

³⁵ Muhammed Hamidullah, Jean de Segovie ait 15. yy. Arapça, Latince ve İspanyolca yazma bir Kur’an’dan söz açsa da (Kur’an-ı Kerim Tarihi, -Çeviri: Salih Tuğ-, İstanbul, 1993,183), bu eserin sahibi konusunda, Johannes von Segovia’nın yaptığı Kur’an çevirisi hakkında henüz yeterli bilgiye sahip değiliz.

ayet ve surelerin düzenini değiştirerek Kur'an'ın üslubunu bozmuştu. Bozuk bir metin üzerinden sağlam karşı bir mücadele yapılamazdı. Ayrıca tali konulardan ziyade temel meselelerde İslam'a karşı konulmalıydı. O da Kur'an'ın anlaşılır, kurallı bir çevirisiyle ancak yapılabilirdi. Bu nedenle tam ve doğru bir Kur'an çevirisine ihtiyaç vardı. Diğer taraftan İslam savaştı bir din, Hristiyanlık ise barışçı bir dindi. Her din kendi karakteriyle başarılı olabilirdi. Bu bakımdan Hristiyanlık adına barışla yapılacak mücadelenin temeli ikna edici gerekçelere dayanmalıydı. Bu gerekçelerin kullanılabileceği yegâne imkân da iki din arasındaki geniş katılımlı bir konferanstı.³⁶ Arkadaşı Nikolaus Von Kues planlarını uygulayabilecek karaktere sahip biriydi. Toledo külliyyatını takdim ederek İslam düşmanlığı konusunda onu besleyip hareketlendirebilirdi.³⁷

e. Sichtung des Korans/ Kur'an Tenkidi

İstanbul'un fethinden sonraki derin travmanın etkisini yaşayan Hristiyan dünyası, karşı atak için neler yapılabileceğini düşünüyordu. Johannes Von Segovia düşmanı alt etmenin zihin alt yapısını oluştururken, kendisine umut bağladığı, düşüncelerini paylaştığı, Nikolaus Von Kues³⁸ adında bir arkadaşı vardı.

³⁶ Southern, Richard W. , Das Islâmbild des Mittelalters, (Übersetzung von Sylvia Höfer), Stuttgart, 1981, 59-62.

³⁷ Hagemann, Ludwig Der Kur'an in Verstandnis und Kritik bei Nikolaus von Kues, 10.

³⁸ Felsefe ve bilim tarihinde meşhur olan Nikolaus von Kues, ortaçağın sonunda Rönesans'ın gelişmesine tabiat hakkındaki radikal görüşleriyle katkı sağlamıştır. (Macit Gökberk, Felsefenin Evrimi, İstanbul, 1979 Nikolaus'un ortaçağın önemli mistiklerinden biri olduğu da bilinmektedir. (Rudolf Steiner, Onbir Avrupa Mistiği, -Çeviri Selma Övünç-, İstanbul, 2002, 89.) Cardini, 168.

Latince yazılan kitap, Ludwig Hagemann ve Reinhold Gleib tarafından Latince ve Almanca olarak 1989 yılında Hamburg'ta yayınlanmıştır. İkinci baskısı üç ayrı kitap olarak 1990-1993 yıllarında Almanya'da tekrar yayınlanmıştır.

Nasturlük, Nestorius'un Hz. İsa anlayışından doğan bir Hristiyanlık mezhebidir. İstanbul'da patrik olan Nestorius, İsa'da iki şahsiyetin, yani, ilahî ve insanî şahsiyetlerin yanyana birbirine karışmaksızın varlığını sürdürdüğü görüşüne dayalı Diyofizit akideyi savunuların oluşturduğu bir mezheptir. Zamanla Urfa bu mezhebin merkezi haline gelmiş, VI. yüzyıldan sonra Asya, Orta Asya, Güney Asya, Orta Doğu ve Arabistan'da yayılmaya başlayan bu mezhep daha sonra farklı kollara da ayrılmıştır. Bu mezhebin mensupları hala Suriye'de ve değişik Ortadoğu ülkelerinde yaşamaktadırlar. (Gündüz, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara, 1998, 279; Meydan Laroussa Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 14 /463.) Southern, 63-64.

Pfanmüller, 68., 46.) Nikolaus'un ortaçağın önemli mistiklerinden biri olduğu da bilinmektedir. (Rudolf Steiner, Onbir Avrupa Mistiği, -Çeviri Selma Övünç-, İstanbul, 2002, 89.)

Felsefî yönden platonist, mizaç itibariyle pasif ve mutedil, peşine düştüğü işi yılmadan takip eden biri olan Nikolaus, tarih boyunca oluşan İslam Hristiyan tartışmalarının geride bıraktığı verileri kendi özellikleriyle uyuştur bir şekilde düzenli olarak toplamıştı. Fetihden kısa süre önce İstanbul'da Papalık elçiliği görevinde bulunması onun için büyük bir avantaj olmuştu.³⁹ Ama o aynı zamanda etkili bir metin eleştirmeniydi. Tarihi metinleri akademik bir titizlikle ele aldıktan sonra dünyanın önemli dinleri arasında bir diyalog imkânı arayışına girip bu konuyla ilgili bir kitap yazdı. Johannes Von Segovia'nın teklif ettiği konferansın gerçekleşmesi için gayret sarf etmeğe başlamıştı. Ona göre, öncelikle İslam'ın inanç ve ibadetlerini ilk elden tanımlayıp öğrenilmesi gerekmektedir. Bunun için de Kahire, İskenderiye, Ermenistan ve Yunanistan'dan Müslümanları yakından tanıyan Hristiyan tüccarları davet ederek onların ağzından İslamî geleneği iyice öğrenerek Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında yapılacak konferansa hazırlıklı girmeyi planlıyordu. Fakat ona göre bu da yeterli değildi. Polemiğe dayalı bulabildiği tüm eserleri okuyup bitirdikten sonra meşhur eseri "*Cribratio Al-Korani / SichtungdesKorans / Kur'an Eleştirisi*" isimli eserini bu dönemin havası ve psikolojisiyle yazdı.⁴⁰ Kitapta planladığı sistematik, edebi, tarihi, filolojik araştırmalarını ayrıntılarıyla ortaya koydu. Kendine göre Kur'an'da üç temel halka olduğunu, tüm fikirlerin bunların etrafında oluştuğunu iddia etti. Bunlar, Nasturî⁴¹ Hristiyanlık, Muhammed'in Yahudi danışmanları tarafından sokulmuş olan Hristiyan karşıtlığı, diğeri de Muhammed'in vefatından sonra, Yahudi redaktörler tarafından Kur'an'ın redaksiyonu esnasında yerleş-

³⁹ Cardini, 168.

⁴⁰ Latince yazılan kitap, Ludwig Hagemann ve ReinholdGlei tarafından Latince ve Almanca olarak 1989 yılında Hamburg'ta yayınlanmıştır. İkinci baskısı üç ayrı kitap olarak 1990-1993 yıllarında Almanya'da tekrar yayınlanmıştır.

⁴¹ Nasturîlik, Nestorius'un Hz. İsa anlayışından doğan bir Hristiyanlık mezhebidir. İstanbul'da patrik olan Nestoryus, İsa'da iki şahsiyetin, yani, ilahî ve insanî şahsiyetlerin yanyana birbirine karışmaksızın varlığını sürdürdüğü görüşüne dayalı Diyofizit akideyi savunuların oluşturduğu bir mezheptir. Zamanla Urfa bu mezhebin merkezi haline gelmiş, VI. yüzyıldan sonra Asya, Orta Asya, Güney Asya, Orta Doğu ve Arabistan'da yayılmaya başlayan bu mezhep daha sonra farklı kollara da ayrılmıştır. Bu mezhebin mensupları hala Suriye'de ve değişik Ortadoğu ülkelerinde yaşamaktadırlar. (Gündüz, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Ankara, 1998, 279; Meydan Laroussa Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 14 /463.)

tirilmiş olan fesat ve kötülüklerdir.⁴² Bu düşüncelerin tamamı hayal ürünü olmanın yanında Ortaçağ Avrupa'sında nasıl bir Yahudi düşmanlığı olduğunu da göstermesi bakımından önemlidir. Kur'an'ın yazımında ve teksirinde hiçbir zaman Yahudilerin görev almadığı herkes tarafından bilinmektedir.

Nikolaus Von Kues, 1460–1461 tarihleri arasında yazdığı kitaplarıyla İslam'a karşı teolojik bir tartışma başlatmıştır. Kardinal Nikolaus'un İstanbul'un fethiyle de doğrudan ilişkisi olan fikirleri, Teslis, İsa'nın kurtarıcılığı gibi yazdığı pek çok konu üç kitapta bulunmaktadır. Sadece bunlarla yetinmeyen Nikolaus, pek çok konuyu Kur'an'dan alarak Hristiyanlıktaki eş değerleriyle karşılaştırmıştır. İleri yaşına rağmen kardinal, bitmez tükenmez gayretini sürdürmesinin amacı Kur'an'daki Hristiyanlarla olan paralelliklerden yola çıkarak Müslümanları kendi inancına yaklaştırıp⁴³ onları Hristiyan yapmaktı. Bu önemli eserin temel özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

İslam Hristiyan dinlerinin tarih boyunca sürdürdükleri tartışma geleneğini, kardinalin kendi değerlendirmelerindeki orijinal özelliği ve metotlarını bu eserlerde bulmak mümkündür. Eserin adını “*Cribratio Al-Korani*” olarak koyan kardinal Nikolaus bununla belli bir amacı hedeflediği anlaşılmaktadır ki, o, adeta Kur'an'ı elekten geçirip İncil'in içeriğiyle karşılaştırıp, sapla samanı birbirinden ayırmaktı. Bu amaçla bütün gayretini Kur'an üzerine vermiş, Yahudi, sapık Hristiyan kaynaklarından Kur'an'a girmiş olan mütecanis olmayan fikirleri ayırarak onu kendi İncil bilgisiyle alt etmek istemişti. O bundan önce, kitabına hazırlık amacıyla 1454 yılında mesai arkadaşı Johannes Von Segovia'ya yazdığı mektupta fikirlerini şöyle anlatmıştı:

*“Biz Müslümanlarca temel kaynak kabul edilen her kitabı ele alıp ciddi bir incelemeden geçirmeliyiz. Bu sayede işimize yarayacak pek çok materyal elde edebilişimizi umuyorum.”*⁴⁴Onun Kur'an'ı yorumlama sebebinin temelinde bu düşünce yatmaktadır. Kur'an araştırmaları bu şartlar altında başlamış ve kaleme

⁴² Southern, 63-64.

⁴³ Pfanmüller, 68.

⁴⁴ Hagemann, Ludwig, *ChristentumContra İslam*, Darmstadt, 1999, 69.

alınmıştır. Hristiyan inancını savunma amacını güden bu eser üç temel özellik arz etmektedir.

- 1-Kur'an Tefsiri: Titiz bir Kur'an tefsiri yapmak istemiş; anlayamadığı ya da kendi inancı gereği ahlaki bakımından beğenmediği ve uygun görmediği Kur'an ayetlerini hoşgörülü bir şekilde yorumlamaya gayret etmiştir.
- 2-Müslümanlara Hristiyanlık inancını sevdirmek istemiş; bu amacı doğrultusunda Müslümanların anlayacağı biçimde yorumlara gitmiştir.
- 3-İncil gerçeğinin Kur'an'da bulunabileceği kanaatinden hareketle İslam Dinini Hristiyanlıktan ayrılmış sapık bir mezhep gibi görmüş. Papa Pius II'ye yazdığı bir yazıda,⁴⁵ Müslümanlığın kaynağının Nasturilik olduğunu iddia etmiştir. Bizans ve Latin kaynaklarında ilk devirlerden beri İslâm'a karşı bu söylem hep bu doğrultuda olmuştur. Bu iddianın kaynağı, "Rahib Bahîra" meselesine kadar inmektedir. Nüzul devrinde de mevcut olan bu söylentiye Kur'an'da⁴⁶ işaret edilmiştir. Nikolaus'un, bu geleneksel söylemi, elinde bulunan kaynaklardan iktibas ettiği bilinmektedir. Onun Hristiyanlıkla Müslümanlık arasında bağlantı görmesi bir amaca dayanmaktadır. Nasturilik, onun için iki din arasındaki kültürel ilgiyi kurup, delillerini yorumlamak için bir araç olarak kabul edildiği tahminden uzak değildir.

Nasturiliğin Orta Doğu'da Sasanîlerin egemenliği ve himayesi altında olması pek çok bölgede tanınmasına vesile olmuştu. Güney Arabistan'ın İran egemenliğine girmesiyle bölgedeki Hristiyanlar Batı kiliseleriyle olan ilgilerini koparıp kendilerini izole etmişlerdi. Bundan dolayı Nasturilik kendini bu çevrede kabul ettirmişti. Elbette Hz. Muhammed'in (as) kendi bölgesine yakın olarak yaşayan Nasturi Hristiyanlığı ile temas kurmadığı düşünülemez. Bu anlamda uygun olarak bazıları Kur'an'da Nasturi fikirleri özel bir şekilde de olsa keşfettiklerini söylemektedirler. Sosyolojik açıdan bakıldığında bunda garip-

⁴⁵ Nikolaus von Kues, Sichtung des Korans, (L. Hageman - R. Gleis) Hamburg, 1989, 2.

⁴⁶ Nahl Suresi, 16/103: "Biz onların, 'Ona bir insan öğretiyor!' dediklerini biliyoruz. Hak'tan saparak kendisine yöneltilen adamın dili a'cemi (yabancı, açık değil), bu ise apaçık Arapça bir dildir."

senecek bir durum yoktur. Çünkü toplumlar arasında kültürel geçişlerin olma imkânı hiçbir zaman göz ardı edilemez. Ayrıca Kur'an açısından da bunda bir engel bulunmamaktadır.⁴⁷

Hristiyan inancının açıklanamayan konuları her ne kadar Kur'an araştırmaları kitabında ön planda olsa da Kur'an'a ve Muhammed'e (as) karşı olan polemik pasajlarını inkar etmek mümkün değildir. Seçtiği kaynaklardan anlaşıldığı üzere Nikolaus, ortaçağın İslam karşıtlığı geleneğinden hiçbir şekilde vazgeçmemiştir.⁴⁸

Kitabı yazarken Batı dünyasında mevcut olan kaynakların tamamına başvurduğu görülmektedir. Yazar, kaynakları hakkındaki bilgiyi ve gösterdiği gayreti eserinin önsözünde anlatmakta; bu eserini yazabilmek için İstanbul'a ve Roma'ya seyahatler yaptığını söylemekte, buralardaki bazı eserleri çok zor şartlarda elde ettiğini ifade etmektedir.⁴⁹

Ancak ortaçağda, olumsuz bir geleneksel söylemin meydana gelmesine yol açan, İslam önyargısının kaynağı Petrus Venerabilis'in yaptırdığı "Corpus Tolentanum" ismi verilen Toledo Külliyyatı'dır. Bundan dolayı Kardinal de bu külliyyatı baş kaynak olarak kullandığını ifade etmektedir. Önemli bir Ortaçağ tarih uzmanı olan Southern'in ifadesine göre, bu gün bu çalışma modern bir okuyucuyu ikna etmeye yeterli değildir.⁵⁰ Tarihi süreç içerisinde toplumları ikna edip harekete geçirdiğini düşündüğümüz zaman külliyyatı göz ardı etmek mümkün değildir. Bizim için de önemli olan külliyyatın uzun yıllar Batı tarafından tartışmasız kaynak kabul edilmesinde yatmaktadır.

e.a Kur'an Tenkidinin Başlıkları

Üç kitaptan meydana gelen Sichtungdes Korans/Kur'an Tenkidi'nin birinci kitabında yirmi başlık bulunmaktadır. Bu başlıkları çevirerek veriyoruz:

⁴⁷ Al-i İmran, 3/3-4.

⁴⁸ Nicolaus Von Kues, Sichtungdes Korans, (L. Hagemann - R. Gleis) Hamburg, 1989, 7.

⁴⁹ Nicolaus Von Kues, Sichtungdes Korans, 4-13; Cardini, 169.

⁵⁰ Southern, 31.

“Kur’an’ın yazarı gerçek Tanrı değildir, Kur’an meddahının yargısına göre, onun içeriği nedir; mükemmellik yargısına göre onun içeriği nedir; Kutsal Kitabı eleştirdiği yerlerde Kur’an, inanca hizmet etmemektedir. İncil Kur’an’a tercih edilmektedir; İncil Kur’an’daki gerçeğin ışığıdır. İ’caz Kur’an’ın Tanrı sözü olduğunu göstermez; İsa’ya tabi olanlar herkese tercih edilmelidir; Kur’an, İsa’yı Tanrı’nın oğlu olarak belirlediği halde Hristiyanları inançsız olarak tenkit etmektedir. İsa neden Tanrı değil de Tanrı’nın oğlu olarak isimlendirilmiştir? Kur’an açısından İsa’nın kabulü ve Tanrılığının gösterilmesi; İsa’nın Tanrı’nın Sözü ve oğlu olduğunu kolayca ispatı; Kur’an’ın tenkitlerinin çürütülmesi; İsa mehdi olarak Tanrı’nın gerçek oğludur; İsa Tanrı’nın kelimesi ve yüce bir peygamberi olarak Tanrı’nın oğludur. Kur’an ayetleri İsa’nın Tanrının oğlu olduğunu ispatlamaktadır; eğer Kur’an’da İsa Ruh’u’l-Kudüs ve Tanrı’nın Ruh’u olarak isimlendiriliyorsa, Kur’an nasıl anlaşılmalıdır? Eğer Kur’an İsa’yı iyi, hatta en iyi insan ve tüm milletlerin en şerefli⁵¹ olarak belirliyorsa, Kur’an nasıl anlaşılmalıdır?” Kitap “Hristiyan teolojisine geçiş” başlığı ile son bulmaktadır. İkinci ve üçüncü kitabın konularını daha sonra ele alacağımızdan birinci kitabın başlıklarıyla yetinmek istiyoruz. Nikolaus’u daha iyi anlayabilmek için Hz. İsa’nın yaratılması konusu üzerinde durmak gerekmektedir:

e.b İsa’nın Allah’tan Bir Kelime Olması Meselesi

İnsanın yaratılışına Kur’an açısından baktığımızda dört türlü yaratılış şekli görmekteyiz: Bunlar, Hz. Âdem (as), Hz. Havva, Hz. İsa (as) ve diğer insanların yaratılışlarıdır. Kur’an, Âdem’in yaratılmasıyla İsa’nın yaratılması arasında çok yakın bir benzerlik kurmaktadır.⁵² Diğer önemli bir nokta ise, Hz. İsa ile Hz. Meryem’i Allah’ın ayeti olarak takdim etmesidir.⁵³ Bu, Kur’an’da Hz. İsa’ya (as) farklı anlam yüklediğini açıkça göstermektedir. Hristiyanların İslam’a karşı geliştirdikleri tenkitlerde bu farklı anlam önemli bir rol oynadığı görül-

⁵¹ Al-i İmran, 3/45.

⁵² Al-i İmran, 3/59.

⁵³ Mü’minûn, 23/50.

mektedir.⁵⁴ Erken dönemde İslam'a karşı polemik başlatan Yahya Dimeşki ile başlayan "İsa'nın Allah'tan bir kelime olduğu" tartışması⁵⁵ üzerinden Kur'an'ın Hristiyanlıktan uyarlanmış bir kitap olduğu iddiasıyla birlikte, Kur'an'ın İsa'nın tanrılığını kabul ettiği söylemi ortaya atılmıştır. Dimeşki'den sonra gelen tüm Doğu Hristiyan tartışmacılarda görüldüğü gibi, Batı Kur'an çevirileri ve münekitleri tarafından da aynı tezler sürekli gündemde tutulmuştur.⁵⁶ Bu iddia geleneği Nikolaus Von Kues'te de görülmektedir. O konuya şöyle yaklaşmaktadır: "Kur'an İsa'nın Tanrılığını Kabul Etmektedir" başlığının altında meleklerin Meryem'e gelerek İsa'yı ve İsa'nın mucizelerini haber verdikleri ayetleri iktibas ettikten sonra;⁵⁷ Nisa Suresinin ilgili ayeti üzerinde durmaktadır: "Meryem'in oğlu İsa Tanrının elçisi ve ondan bir ruhtur ve Meryem'e semadan (Himmel) gönderilmiş kelimedir."⁵⁸ Nikolaus ayeti bağlamından kopararak ele almaktadır. Fakat o, sadece bununla da yetinmeyip ayeti yanlış çevirmektedir. Ayetin doğru çevirisi şöyledir: "...İsa, Allah'ın elçisi, Meryem'e atılmış olduğu kelimesi ve ondan bir ruhtur." Nikolaus ise gökten gönderilmiş bir kelime olarak çevirmektedir. Onun bu çeviriyi ilk Latince tercümeden aktardığını göz önüne almamız gerekmektedir. İlk Latince çevirinin sebep olduğu ön yargılara burada işaret etmek gerekir. Diğer önemli bir nokta da, ayet Hristiyanların Tanrı inançlarını tenkit ettiği halde yazar bunları göz ardı ederek sadece ayetin işine gelen yerlerini almakta ve yorumlarına devam etmektedir: "Bu konu şöyle anlaşılabilir, İsa Mesih demek, İsa ve semadan Meryem'e gönderilmiş olan kelime demektir. Bundan dolayı, yani gökten gönderilmiş Tanrı'nın kelimesi olduğundan, Tanrı gibi

⁵⁴ Geniş bilgi için bakınız: Hüseyin Yaşar, Die Schwangerschaft Mariens und die Geburt Jesu aus der Sicht Islamischer Theologie, Journal für Religionskultur, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nr. 53 (2002)

⁵⁵ Hüseyin Yaşar, Hristiyan Dünyasında Kur'an Karşıtı Söylemin Tarihsel Kökleri, İstanbul, 2010, 71.

⁵⁶ Hagemann, Ludwig, Der Koran in Verständnis und Kritik Bei Nikolaus Von Kues, 123-125.

⁵⁷ Âl-i İmran, 3/42-50.

⁵⁸ Nisa, 4/171: "Ey Kitap ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Allah'a ve peygamberlerine inanın, "üçtür" demeyin, vazgeçin, bu hayrınızdır. Allah ancak bir tek Tanrı'dır, çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde olanlar da yerde olanlar da O'nundur. Vekil olarak Allah yeter."

aynı tabiattan (dieNatur) olduğundan Tanrı onu göndermiştir. Tanrı'nın kelimesi demek, İsa ilahî kelimedir, Tanrı'dan farklı bir yapıya sahiptir, demek değildir. Yani Tanrı ve kelimesi iki ayrı tanrı değildir, tam tersine mutlak ve aynı tanrıdır. Böylece açıkça anlaşılmaktadır ki, Tanrı ve gönderilmiş olan, yani onun kelimesi, gönderilmiş olarak aynı tanrısal tabiattandır. Çünkü Tanrının kendisi gönderilmiş olmadığı gibi, ikinci bir tanrı da gönderilmez. Gönderilen peygamber de olmaz, başka bir tanrı da olamaz.”⁵⁹ Bu yorumlar Nikolaus'un kendi görüşleridir. Bu yorumların hemen peşinden gelen başlık şudur:

“İsa'nın Tanrı'nın sözü ve oğlu olduğunu kolayca ispatı” başlığı altında Kur'an ayetlerinde geçen “*Künfeyekûn*”⁶⁰ ifadelerinin her şeyi yaratan kelime olduğunu, dolayısıyla bunların İsa'ya işaret ettiğini beyan etmektedir. Tanrı'nın yaratılmamış olduğunu kabul etmekle birlikte, İsa'yı da onun yaratıcı kelimesi olarak yorumlayıp, yaratıcı kelimeye “*oğul*” denmesinin anlamını Hristiyan kaynaklarına göre tekellüflü yollarla anlatmaya çalışmaktadır.⁶¹

Allah'ın gönderdiği kelime bakire Meryem'de insan görünümünü alan “*Kelime*” Kadir-i Mutlak olan, doğal bir özellik taşımayan Tanrı'dan başka bir kelime değildi.⁶² Yine Kur'an İsa'ya hikmet verildiğini⁶³ haber veriyorsa bu hüküm doğrudur. Özellikle de Kur'an bizzat İsa'nın adını vermekte, ilahî bir güçle dünyaya geldiğini bildirmektedir. Tanrının elçisi olan İsa'nın, insanların Tanrı'dan beklediklerini yapabileceği, çünkü onun Tanrı'daki tüm gücü taşıdığı anlamı çıkmaktadır. İncil'de de bu açık olarak bildirilmektedir.⁶⁴ İsa'nın gösterdiği tüm mucizeler ona aynı güç tarafından verilmiştir. Bu kudret onu gönderen Tanrı'dandır. Kur'an onun gönderilişini ve mucizelerini açıkça beyan etmektedir.⁶⁵

⁵⁹ Nicolaus von Kues, SichtungdesKorans, 73.

⁶⁰ Bakara, 2/117; Enam, 6/73; Yasin, 36/82.

⁶¹ Nicolaus Von Kues, Sichtungdes Korans, 83.

⁶² İncil, Yuhanna, 1/14: “Ve Kelam beden olup inayet ve hakikatle dolu olarak aramızda sakin oldu.”

⁶³ Maide,5/110;Zuhruf, 43/63.

⁶⁴ İncil, Matta, 11/27: “Her şey Babam tarafından bana verildi.”

⁶⁵ Al-i İmran, 3/49.

Bu cümlelerden anlaşılıyor ki, İsa bizzat kendisi Tanrı'nın oğludur. Kur'an'ın bu ayetlerinin gönderilmiş amacını düşündüğümüzde inancımızı bulabiliriz. Tanrı'nın varlığından hiç kimse şüphe etmediği gibi, İsa'nın da onun tabiatında olduğunda ve onun oğlu olduğu konusunda da şüphe etmez. İsa, Tanrı'nın bütün güç ve kudretiyle insanlığın kurtarıcısı olarak gönderilmiştir. Bundan dolayı Kur'an'da İsa şöyle demişti: "Allah'tan korkun ve bana tabi olun. Çünkü Allah sizin ve benim rabbimdir"⁶⁶ Kralın doğan çocuğu onun hem mirasına hem de devletin her şeyine sahiptir. İsa da aynen bunun gibidir. Bundan hiçbir farkı yoktur.⁶⁷

Nikolaus'un bu tekellüflü anlatımlara girmesinin temel sebepleri olarak şunlar söylenebilir: O, Müslümanlarla yaptığı tartışmalarda hedefte tuttuğu temel amacın onlara, Hz. İsa'daki ulûhiyet ve insanîyetin birlikliğinden hareketle teslisi kabul edilebilir bir inanç olarak sunmaktır. Onun kanaatine göre bunu yapabilmek için başka yerlere de çare aramaya gerek yoktur. Müslümanlar için temel inanç kaynağı olan Kur'an'a yönelmeli ve buradan yola çıkarak Hz. İsa'yı ve teslisi Müslümanlara kabul ettirilmelidir.⁶⁸

Sonuç

Tebliğ çerçevesinde sunmaya çalıştığımız bu önemli konunun sonucu olarak söylenebilecekler yine sınırlı olacaktır. İstanbul gibi Hristiyanlığın dünyaya din olarak sunulduğu bir mekânın anlamı sınırlı cümlelerle anlatılamaz. Diğer taraftan dünya nüfusunun belli zamanlarda bölgeler ve kıtalar arası geçişleri tarihi bir olgudur. Bu tarihi olaylar sosyolojik ve psikolojik olarak anlamlar yüklenerek değerlendirilir. Yani İstanbul'un fethi tek başına sade bir fetih olarak yorumlanamayacağı gibi, İstanbul'un istirdadı gayretleri de tek başına anlaşılabilir ve yorumlanamaz. Bunlara derin anlamlar yüklendiği görülmektedir. Bu derin anlamlar dünyevî amaçları aşan, insana sürekli isteklendirme kazandıran köklü, anlaşılabilir gerekçelere dayandırılması lüzumu vardı. Bundan dolayı hedef

⁶⁶ Âl-i İmran,3/50-51.

⁶⁷ Nikolaus Von Kues, Sichtung des Korans, 85.

⁶⁸ Hagemann, Ludwig, ChristentumContra İslam, 80-81.

olarak Kur'an ve İslam dini kabul edilmiş. Batı muhatap kitesini kendi inanç değeri içinde algılayıp, kendi içinde eriterek aynileştirmek istediği söylenebilir. Top yekûn Batı Hristiyanlığının ve Nikolaus'un kendine, değerlerine olan güveni açıkça görülmektedir. Karşı koymanın, mücadelenin tabiatında bu vardır. Yoksa mücadele yapılamaz. İstanbul gibi önemli bir merkezin el değiştirmesi ilgililere gerekli mesajı verdiği ve onların da bunu gerektiğince anladığı fark edilmektedir. Bu çerçevede dinler ve dinlerin kaynak metinleri yeterince görev üstlendikleri ortadır. Verilen bilgilerden anlaşılmaktadır ki, insanların kavgasından ziyade din kitaplarınının kavgaları söz konusudur. Günümüzde de durum farklı değildir.

KAYNAKÇA

- Cardini, Franco, *Avrupa ve İslam*, (Çeviri: Gürol Koca), İstanbul, 2004.
- Crowley, Roger, *1453 Son Büyük Kuşatma*, (Çeviri: Cihat Taşçıoğlu), Ankara, 2006.
- Gätje, Helmut, *Der Koran (Übersetzung von Rudi Paret)*, Darmstadt, 1974.
- Glei, Reinhold, *Petrus Venarabilis, Schriften Zum İslâm Altenberge*, 1985.
- Gökberk, Macit, *Felsefenin Evrimi*, İstanbul, 1979.
- Gündüz, Şinasi, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, 1998.
- Hagemann, Ludwig, *Christentum Contra İslam*, Darmstadt, 1999.
- Hagemann, Ludwig, *Der Koran in Verständnis und Kritik Bei Nikolaus von Kues*, Frankfurt am Main, 1976.
- Hodgson, M.G.S., *İslam'ın Serüveni (Bir Dünya Medeniyetinde Bilinç Ve Tarih)* (çeviri: heyet) İstanbul, 1993.
- Megerlin, David Friedrich, *Türkische Bibel, oder des Korans*, Frankfurt am Main, 1772.
- Meydan Laroussa Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul, 1991.
- Muhammed Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerim Tarihi*, (Çeviri: Salih Tuğ), İstanbul, 1993.
- Nikolaus von Kues, *Sichtung des Korans*, (Übersetzung von L. Hageman - R. Glei) Hamburg, 1989.
- Orstrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, (Çeviri: Fikret Işıltan), Ankara, 1981.
- Paret, Rudi, *Arabistik und İslâmkunde an deutschen Universitäten (Deutsche Orientalistenseit Theodor Nöldeke)*, Wiesbaden, 1966.
- Paret, Rudi, *Der Koran*, Darmstadt, 1974.
- Pfannmüller, Gustav, *Handbuch der İslâm-Literatur*, Berlin Leipzig, 1923.
- Todd, Richard, *A. Konstantinus ve Hıristiyan İmparatorluğu, Kilise Tarihi*, (Çeviri: Sibel Sel-Levent Kınran), İstanbul, 2004.
- Schaber, Johannes, *Biographisch- Bibliographische Kirchenlexikon*, Herzberg 1993.
- Schweigger, Salomon, *Alcoranus Mahomaticus*, Nürnberg, 1616.

- Southern, Richard W., *Das İslâm bild des Mittelalters*, (Übersetzung von Sylvia Höfer), Stuttgart, 1981.
- Steiner, Rudolf, *On bir Avrupa Mistiği*, (Çeviri: Selma Övünç), İstanbul, 2002.
- Tokalak, İsmail, *Bizans – Osmanlı Sentezi*, İstanbul, 2006.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 7. Baskı.
- Venerabilis, Petrus, *Schriften zum İslâm*, (Übersetzung von Reinhold Gleib), Altenberge, 1985.
- Watt, W. Montgomery, *Der Einfluss des İslâm auf das europäische Mittelalter*, (Übersetzung von Holger Fliessbach), Berlin, 1988.
- Weil, Gustav, *Historisch-kritische Einleitung in den Koran*, Bielfeld, 1844.
- Yamauchi, Edwin, *Romalıların Dini, Kilise Tarihi*, (Çeviri: Sibel Sel-Levent Kınran), İstanbul, 2004.
- Yaşar, Hüseyin, *Die Schwangerschaft Mariens und die Geburt Jesu aus der Sicht islamischer Theologie*, *Journal für Religionskultur*, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Nr. 53 (2002)
- Yaşar, Hüseyin, *Hristiyan Dünyasında Kur'an Karşıtı Söylemin Tarihsel Kökleri*, İstanbul, 2010.